

Jolanta Szura

## Od koncepcji do zarządzania...

*„Pojęcie edukacji zależy od koncepcji człowieka i jego przeznaczenia,  
a więc zrozumienia kim jest człowiek i co jest ostatecznym celem ludzkiego życia”  
( Jan Paweł II)*

Koncepcja pracy Gimnazjum nr 6 w latach 2004-2009 i kolejnych stanowi kontynuację rozpoczętego przeze mnie, jako pierwszego dyrektora tej szkoły, procesu kreowania jej oblicza w oparciu o wypracowaną przez szkolną społeczność i przyjętą w 1999 roku misję i wizję oraz posiadane wyobrażenia o twórczej szkole.

Wciąż jest to koncepcja traktowania szkoły, jako organizacji zarządzanej przez jakość. Trzeba jednak pamiętać, że szkoła to instytucja powołana do pracy dydaktyczno – wychowawczej z dziećmi i młodzieżą. Zatem trudno, poszukując wyznaczników miary jej sukcesów, myśleć kategoriami zysku ekonomicznego. Jedynie zasadne jest postrzeganie szkoły, jako organizacji kulturowej, obdarzonej złożonością zadań i wymagającej planowania strategicznego. Szkoła zaś, jako organizacja kulturowa, musi posiadać charakterystyczny dla niej system wartości, czyli kulturę organizacji. Aby przy tym była efektywna i skuteczna, dużo uwagi należy moim zdaniem poświęcić hierarchii wartości, jaką będą się kierować członkowie szkolnej społeczności. Uważam, że ten pogląd stanowi punkt wyjścia koncepcji pracy szkoły w ogóle.

Od początku powstania Gimnazjum, **koncepcja pracy szkoły** oraz jej **program rozwoju**, oparte zostały na **personalistycznej koncepcji wychowania** oraz **modelu zarządzania poprzez wartości**.

Znamienną cechą reformy edukacji, podobnie jak innych społecznych reform w Polsce, jest odchodzenie od konstytucjonalizmu na rzecz personalizmu. Niewątpliwie wpływ na taki stan rzeczy ma społeczna nauka Kościoła, zwłaszcza autorytet **Papieża Polaka – Jana Pawła II**. Swoją podmiotowość odzyskują dziś różne grupy społeczne, w tym i nauczyciele. Poszerzają one swoją władzę i wolność, inicjatywę i odpowiedzialność.

W edukacji *personalizacja* oznacza przyznanie szkole autonomii w programowaniu i podejmowaniu działalności edukacyjnej. Personalizacja szkoły w naturalny sposób prowadzi do dostrzegania ludzkich problemów w szkole, do wytyczania i realizacji zadań wychowawczych.

Jak ważne jest odejście w wychowaniu od indoktrynacji ideologicznej i zwrócenie się w pedagogice ku *personalistycznej koncepcji człowieka* wyjaśniają słowa Papieża: *„Osoba i społeczeństwo pozostają ze sobą w relacji współzależności i wzajemności. Wszystko, cokolwiek się czyni na rzecz osoby, jest także dobrem wyświadczonym społeczeństwu, wszystko zaś, co się czyni na rzecz społeczeństwa, obraca się na pożytek osoby.”*<sup>1</sup>

Określenie wychowania jako wspieranie rozwoju osoby, zawiera w sobie zamierzone podjęcie takich działań, przez które osoba staje się coraz pełniej i doskonalej osobowa i ludzka zarazem, przez które osiąga swoje cele i zamierzenia w kierunku celu ostatecznego. Wszystkie te cele zamykają się zaś w granicach dobra w każdym elemencie i etapie realizacyjnym, odnoszą się do konkretnego człowieka, biorąc pod uwagę jego rozwój osobowy.<sup>2</sup> Tak więc cele i środki wychowania muszą być podporządkowane racji dobra osobowego człowieka. Realizacja celów wychowania dokonuje się w relacji podmiotowej: wychowawca – wychowanek, zaś osiągnięcie celu podstawowego – dojrzałości osoby, wymaga uwzględnienia szeregu aspektów wychowania związanych ze sferą rozwoju fizycznego, umysłowego, moralnego, społecznego, religijnego młodego człowieka. *Tylko wtedy* – stwierdza Jan Paweł II – *gdy dobrze się rozumiało kim jest*

*człowiek sam w sobie i co jest ostatecznym celem ludzkiego życia, poprawnie i logicznie wyłania się, jak prowadzić człowieka do osiągnięcia przezeń swego osobistego celu*”.<sup>3</sup>

W rozumieniu Papieża celem wychowania jest dojrzałość ludzka i dojrzałość chrześcijańska, czyli wychowanie ma zmierzać do osobowego i społecznego wychowania człowieka. Uwzględnienie tego stanowiska w koncepcji pracy szkoły oznacza *traktowanie wychowanka jako osoby*, będącej podmiotem wychowania. Z kolei uznanie podmiotowości dziecka, prowadzić musi do uwzględnienia złożoności, wieloaspektowości a zarazem jedności jego natury. Uczeń – wychowanek musi być dostrzegany w wielu wymiarach, przy równoczesnym *traktowaniu go jako zintegrowanej całości*. Stąd też wszelkie oddziaływania wychowawcze muszą mieć charakter integralny – czyli obejmować rozwój całej osoby, a więc zdolności intelektualne, emocjonalne i rozwój fizyczny.

Zdaniem Jana Pawła II - *tylko wychowanie integralne zmierza do pełnego rozwoju osobowości, nadaje pełne znaczenie życiu, nie ogranicza się do zwykłego zdobywania wiadomości, ale przenika także na pole uczuciowości i woli: zmierza do ukształtowania przekonań, skłonności, zachowań, ułatwiając w ten sposób decyzje etyczne, społeczne, kulturalne*<sup>4</sup>. Szkoła otwarta na rozwój młodego człowieka we wszystkich sferach jego bytu musi to uwzględniać.

Postulat harmonizującego wychowania może być urzeczywistniony pod warunkiem całkowitej integralności treści przekazywanych w procesie wychowania. Zarówno dobór treści programowych, jak i sposób ich realizacji powinien – zdaniem K. Wojtyły – obejmować przekaz prawdy i wiedzy oraz ukazywać powiązania między kulturą i wiarą.<sup>5</sup> Co więcej, wychowanie osobowe powinno prowadzić do wyzwolenia u młodego człowieka poczucia więzi i przynależności do własnego narodu, kształtowania postaw patriotycznych, „otwartości” wobec innych narodów, powinno przygotowywać go do uczestnictwa w życiu politycznym i społecznym kraju, w gospodarce i kulturze. Ogromna rola przypada tu wychowawcom. Oni mają sprzyjać wychowaniu ludzi wolnych, podążających za prawdą, sprawiedliwych i prawych, potrafiących przeciwstawić się ukrytej czy jawnej przemocy. Mądrzy wychowawcy, rozumiejący swe posłannictwo, winni kształtować u wychowanków wielkie serca, pełne miłości do ojczyzny, zdolne do dialogu i wielkodusznej współpracy. Jednak autorytetu nie zdobywa się słowami lecz poprzez czyny. Stąd osobowe wychowanie człowieka ma również zmierzać do dawania świadectwa wypływającego z własnego człowieczeństwa, stawania w obronie podstawowych prawd i wartości, zwłaszcza tych które dotyczą poszanowania życia.

Pełne i całościowe wychowanie człowieka dokonuje się również poprzez udział w konkretnej rzeczywistości społecznej, której członkiem jest człowiek i w której działa. Nigdy tak bardzo jak dzisiaj – podkreśla Papież – wychowanie nie było nakazem życiowym i społecznym. Idąc dalej tokiem tych rozważań, wychowanie społeczne osoby związane jest z kulturą i tradycją. Odczuwając więź społeczną, człowiek zaczyna uczestniczyć w dobru wspólnym rodziny, środowiska szkolnego, lokalnego społeczeństwa oraz w odpowiedzialności za wspólne dobro ludzkości. Społeczne wychowanie osoby ma bowiem służyć sprawie pokoju. U korzeni prawdziwego pokoju – jak naucza Ojciec Św. - są podstawowe prawa człowieka: do prawdy, do wolności, do sprawiedliwości, do miłości. Każda odpowiada naturze człowieka i godności ludzkiej osoby.<sup>6</sup>

Aby tak nakreślony program wychowujący mógł być realizowany, muszą być uwzględnione formy determinujące skuteczność oddziaływań wychowawczych. *Doświadczenie i mądrość pedagogiczna Kościoła – stwierdza Jan Paweł II – docenia ogromną rolę wychowawczą rodziny, szkoły, pracy różnych stowarzyszeń i grup*”.<sup>7</sup>

Skuteczność oddziaływań wychowawczych zależy więc od wpływu szeroko pojętego środowiska wychowawczego. Najważniejszym jego komponentem jest **rodzina**. Rodzina jest pierwszą ludzką społecznością, zaś rodzice pierwszymi i głównymi wychowawcami.

Rodzina staje się więc szkołą miłości i solidarności, sprawiedliwości i dialogu, wszystkich cnót ludzkich i chrześcijańskich. Wprowadza nie tylko w sferę wartości ludzkich ale i w sferę wartości duchowych.

Kolejną instytucją kompetentną w dziedzinie wychowania jest **Kościół**. Praca wychowawcza Kościoła wynika z jego podstawowej misji polegającej na zabieganiu o to, by uczynić człowieka bardziej świadomym swej godności, pełniej oddanym swoim zadaniom życiowym, rodzinnym, społecznym, patriotycznym.<sup>8</sup>

Obok Kościoła, funkcję wspomagającą wychowanie rodzinne, Papież przypisuje również **szkole**. Ponieważ w strukturze nowoczesnego społeczeństwa, często funkcja wychowawcza przewyższa znacznie możliwości i przygotowanie rodziny, nieodzownym następstwem tego stanu rzeczy jest przejęcie jej przez szkołę.

*Szkoła – stwierdza Jan Paweł II – mocą swego posłannictwa kształtuje (...) władze umysłowe, rozwija zdolności, wydawanie prawidłowych sądów, wprowadza w dziedzictwo kultury wytworzone przez przeszłe pokolenia, kształci zmysł wartości, przygotowuje do życia zawodowego, sprzyja dyspozycjom do wzajemnego zrozumienia się, stwarzając przyjazne współżycie wśród wychowanków różniących się charakterem i pochodzeniem*".<sup>9</sup> Zatem szkoła musi uwzględniać przy tworzeniu swego programu fakt, że jest powołana, by każdemu dawać szansę kształtowania własnej osobowości, swego życia moralnego i duchowego, a także włączania się w społeczeństwo. Dla wszystkich – nauczycieli, uczniów, rodziców powinna zatem być wspólnotą, wielką rodziną wychowawczą, w której każdy młody człowiek spotka się z szacunkiem niezależnie od swych zdolności i możliwości intelektualnych. Jest to podstawowy warunek rozwoju indywidualnych talentów każdego ucznia. Szkoła musi więc ofiarować osobie wychowanie integralne. Nie można tu pominąć wymiaru religijnego wychowania. Stosowanie zatem w szkole neutralizmu filozoficznego i religijnego równałoby się – zdaniem Ojca św. – z samowolnie narzuconym uczniom agnostycznej i wykrętnej wizji świata, przeszkadzałoby im w nadawaniu jednolitego i harmonijnego znaczenia swoim wiadomościom.<sup>10</sup> Szkoła więc ma przekazywać uczniom różne treści, które staną się w ich życiu wartościami i normami postępowania. W szkole zatem, zgodnie z prezentowaną przeze mnie koncepcją wychowania, młody człowiek ma osiągnąć autentyczną i pozytywną dojrzałość odpowiadającą we wszystkim ludzkiej i chrześcijańskiej godności. W podejmowaniu zaś tego zadania szkoła musi uwzględniać całą tradycję narodu, społeczeństwa i państwa. *Kiedy chodzi o naród w większości katolicki – podkreśla Papież – państwowy program wychowawczy z należnym poszanowaniem dla sumienia uczniów, uwzględnieniem rodzin innej wiary lub przekonań winien podawać system wychowawczy i kulturalny, który by czerpał inspirację z tradycji katolickiej. W szkole mają być – w myśl rozważań Ojca Św. – szanowane prawa każdego dziecka i młodego człowieka do kształtowania i wyrażania własnego sumienia zgodnie ze swoją formacją otrzymaną w rodzinie, światopoglądem oraz osobistymi uczciwymi poszukiwaniami duchowymi*.<sup>11</sup>

Oddziaływanie podstawowych społeczności wychowawczych znajduje swoje dopełnienie w działaniach własnych wychowanka. Okres młodości jest właśnie czasem szczególnie intensywnego oddziaływania własnego *ja* i związanych z nim predyspozycji i uzdolnień. *Jest to bogactwo odkrywania, a zarazem planowania, wybierania, przewidywania i podejmowania pierwszych własnych decyzji, które mają znaczenie dla przyszłości w wymiarze ściśle osobowym ludzkiej egzystencji. Równocześnie są one społecznie ważne*.<sup>12</sup>

W refleksji Jana Pawła II można dostrzec następujące płaszczyzny osobowych oddziaływań wychowawczych: samowychowanie i formacja, kultura oraz praca. Proces samowychowania w zasadniczej mierze potwierdza to, co dokonało się w dziecku, poprzez wychowanie w rodzinie i w szkole.

Zdaniem Papieża, tak jak nie ulega wątpliwości, że rodzina wychowuje, a szkoła kształtuje i wychowuje, to równoczesne działanie rodziny i szkoły pozostanie niekorzystne, jeśli każdy

młody człowiek samodzielnie nie podejmie dzieła swego wychowania poprzez pracę nad sobą oraz w działaniu poprzez uczestnictwo w kulturze i pracy zawodowej.

Personalistyczna koncepcja człowieka dowodzi, że człowiek zawsze jest nade wszystko podmiotem swego istnienia i działania, nie tylko posiada świadomość własnego *ja* ale też zdolność przeżywania swego *ja*. Człowiek będąc sprawcą czynu, spełnia równocześnie siebie. Z tego zaś wynikają podstawowe założenia wychowania, jego zakres i treść. Zatem: *W wychowaniu bardziej chodzi o to aby człowiek stawiał się coraz bardziej człowiekiem – o to, aby bardziej był, a nie tylko więcej miał, aby więc poprzez wszystko co ma, co posiada, umiał bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy, aby również umiał bardziej być nie tylko z drugim, ale także i dla drugich.*

Papieska interpretacja wychowania w kategoriach personalizmu chrześcijańskiego, która wynika z prawdy o człowieku, respektuje prawa człowieka, jego wyjątkową godność, wolność i szacunek jest gwarancją pełnej realizacji osoby ludzkiej tak w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym. Uznanie jej za podstawę wychowania szkolnego, daje moim zdaniem, gwarancję powodzenia oddziaływań w tym zakresie.

To, że wartościom należy podporządkować działania w szkole jest głęboko uzasadnione, odpowiada potrzebom środowiska szkolnego, rodzinnego i lokalnego. Ustalone i wybrane wartości nie tylko wyznaczają określone wybory, implikują również charakter i styl pracy szkoły, a co za tym idzie określają jej tożsamość. Dodatkowym czynnikiem wzmacniającym przyjętą przez Gimnazjum nr 6 wizję, jest przekonanie, że tylko osoba kierująca się właściwym systemem wartości, jasno sformułowaną hierarchią rzeczy ważnych, może podejmować wysiłek kształcenia umysłu. Tylko osoba świadoma swoich celów życiowych odnajdywać będzie w sobie motywację do dalszej nauki.

Każdy rok przynosi wiele nowego w spojrzeniu na ucznia, świat, życie oraz rolę i znaczenie edukacji w zmieniającej się rzeczywistości. Każdy strategiczny Program Rozwoju szkoły wymaga weryfikacji i modyfikacji w skali kolejnego roku. Praca w zespole i z zespołem ludzi, może obok przyjętych założeń, przynieść nieoczekiwane rezultaty – zarówno te pozytywne, jak i niepożądane. Efekty przyjętej koncepcji wychowania i wszystkich podejmowanych zadań zweryfikuje najlepiej samo szkolne życie, zwłaszcza dorosłe życie absolwentów Gimnazjum nr 6 im. Jana Pawła II. Właśnie dlatego dziś wyznaję zasadę: „Tyle jesteś wart, ile zrobiłeś dla innych...”

---

*W tekście wykorzystałam fragment mojej pracy podyplomowej pt. „Wychowanie do wartości poprzez Program Gimnazjum nr 6 w Tarnowie” napisanej pod kierunkiem Ks. Prof. Dr hab. Alojzego Drożdża; Zarządzanie i przedsiębiorczość w oświacie, Wyższa Szkoła Biznesu w Tarnowie*

<sup>1</sup> Jan Paweł II, Posynodalna Adhortacja apostołska *Christifideles laici* (Chl) nr 40

<sup>2</sup> J.Majka, Wychowanie chrześcijańskie – wychowaniem personalistycznym w: Wychowanie w rodzinie, red.F.Adamski, Kraków 1992, ss.33-47

<sup>3</sup> Jan Paweł II, Przemówienie na uniwersytecie w Padwie, 12.09.1982, w: *Wy jesteście...* dz.cyt.,s.255

<sup>4</sup> Jan Paweł II, Zasada wolności nauczania...7 grudnia 1981, w: Jan Paweł II, *Nauczanie Papieskie*, t.IV, z.2, Poznań 1989, ss.389-391

<sup>5</sup> Jan Paweł II, Musicie kształtować ludzi, dz.cyt.,ss.416-417, tamże, List do młodych nr 11

<sup>6</sup> Jan Paweł II, Osiągniemy pokój wychowując do pokoju., Watykan 8 grudnia 1978, w: Paweł VI, Jan Paweł II, *Orędzia papieskie na światowy dzień pokoju*, dz.cyt.,s.114

<sup>7</sup> Jan Paweł II, Ojciec i nauczyciel młodzieży..., dz.cyt., Rzym 1988, s.18-19

<sup>8</sup> Tamże, nr 7,18

<sup>9</sup> Jan Paweł II, Słowo Ojca do przedstawicieli...dz.cyt.,s.20

<sup>10</sup> Jan Paweł II, Prymat wartości moralnych.Do nauczycieli i studentów w Glasgow, 01.06.1982, w: Jan Paweł II, *Nauczanie społeczne*, 1982, n.2, Warszawa 1986, ss.648-653

<sup>11</sup> Jan Paweł II, Zasada wolności nauczania opiera się na godności osoby, w: Jan Paweł II, *Nauczanie Papieskie*, t.IV, n.2, Poznań 1989, ss.389-391

<sup>12</sup> Jan Paweł II, List do młodych, nr 3